

'ŽALČIŲ KARALIENĖS" ŽYGIS

Venantas Butkus

Šią vasarą sukaks 70 metų, kai Lietuvos buriuotojai pirmą kartą oficialiai ir organizuotai prisistatė savo kolegų tarptautinei bendrijai. Tai įvyko 1935 metų liepos mėnesį nedideliame Švedijos uostelyje Fariosunde (Fårösund) Gotlando saloje. Ten vykusi lietuvių buriuotojų viešnagė tapo reikšmingu įvykiu sportiniame Lietuvos gyvenime. Žurnalas "Jūra" (1935 m. rugpjūtis) ta proga rašė: "Lietuva galiausiai užėmė tinkamą Baltijos valstybių buriuotojų šeimoj vietą ir susilaukė jūros sportininkės vardo pripažinimo". Lietuvių buriuotojų tarptautinis prestižas dar labiau sustiprėjo, kai po poros metų Klaipėdos jachtklubo "Žalčių karalienė" Gotlando regatoje laimėjo pirmąją vietą.

Artėjant šių įvykių jubiliejiniams datoms, Lietuvos buriuotojų sąjungos viceprezidentas kreiseriniam buriavimui Artūras Dovydenas pasiūlė idėją: surengti jachtų grupės žygį, skirtą legendinės "Žalčių karalienės" atminimui. Juolab, kad šiais metais ir sąlygos tam palankios. Lietuvos buriuotojai pakviesti dalyvauti "NORD/LB Baltic Sprint Cup" regatoje, startuosiančioje liepos 9 d. nedideliame švedų uostelyje Sandhamne. Prieš tai čia vyks tradicinė "Gotland Runt" regata, kurioje 1937 metais lietuvių buriuotojai pirmą kartą tarptautinėse varžybose iškovojo pergalę. Vėliau lenktyniaujančios jachtos lankysis kai kuriuose Baltijos jūros uostuose. Liepos 21 d. koks puššimtis burlaivių turėtų užsukti ir į Klaipėdą. Visa tai, o taip pat šią vasarą sukankantis Lietuvos buriuotojų sąjungos įkūrimo 70-metis, geriausia proga dabartiniams buriuotojams prisiminti ir pagerbti savo pirmtakų atminimą. Norint deramai paminėti šias svarbias Lietuvos buriavimui jubiliejines datas, jau dabar laikas pradėti tam ruošti. O kol kas keletas mūsų buriavimo istorijos puslapių, kurie tiesiogiai susiję su "Žalčių karalienės" vardu.

Į Gotlandą – prisistatyti kaimynams

Švedijos karališkasis jachtklubas KSSS (Kungeliga Svenska Segel Sällskapet), pasinaudodamas seniausio buriuotojų klubo Baltijos šalyse privilegija, 1935 metais sukviėtė devynių Baltijos jūros šalių buriuotojus į sąskrydį Gotlando saloje. Pakvietimą dalyvauti šiame renginyje gavo ir ką tik (1935 06 04) Klaipėdoje įsteigta Lietuvos buriuotojų sąjunga.

Tuo metu lietuvių buriuotojai jau turėjo palyginti nemažą jūrinių jachtų laivyną, dažnai lankydavosi Danijos, Švedijos, Latvijos ir Estijos uostuose, o klaipečių jachta "Gulbė" net buvo pasiekusi tolimųjų plaukiojimų rekordą – 1933 metų vasarą vieno reiso metu ji aplankė Londoną, Oslą, Geteborgą ir dar kelis Baltijos jūros uostus. 1934 metų pavasarį Klaipėdos jachtklubo komodoru išrinkus Klaipėdos uosto direkcijos pirmininką inž. B. Sližį, pasak jo amžininkų, "buriavimo sportas buvo pakeltas į tą aukštumą, kurią jau dabar pozityviai įvertina ir kaimynai". Tad nieko nuostabaus, kad visoje Skandinavijoje prestižiniu pripažintas buriuotojų klubas KSSS pakvietė Lietuvos buriuotojus dalyvauti jo rengiamame sąskrydyje ir po to vyksiančioje regatoje.

Į kelionę išsiruošė keturi Klaipėdos jachtklubo burlaiviai: "Tegu", "Vytis", "Argus" ir "Gintaras". Jų įgulas sudarė gerai uostamiestyje žinomi žmonės – daktaras V. Didžys, iš aktyvaus poezijos horizonto pasitraukęs mokytojas S. Šmerauskas, uosto valdybos darbuotojai A. Patas ir P. Buntinas, užsienyje mokslus baigę jūrų kapitonai J. Kaminskas, F. Marcinkus ir V. Babarskis, banko buhalteris V. Berstaitis bei kiti. Šią jachtų flotilę lydėjo nedidelis motorlaivis "Audra",

vadovaujamas jūrų kapitono A. Daugirdo. Jame taip pat plaukė jūrų kapitonai A. Rasiulis ir P. Labanauskas, žinomas žurnalistas, feljetonistas Pulgis Andriušis. Į Gotlandą išplaukiančią laivų grupę palydėjo ne tik draugai bei pažįstami, bet ir oficialūs Klaipėdos krašto gubernatūros atstovai. Gubernatūros patarėjas rašytojas Ignas Šeinius (tikr. Jurkūnas), duodamas interviu "Jūros" žurnalui, sakė: "Kol neturime nei karo, nei prekybos laivyno, jūriniam persiauklėjimui tinkamiausias kelias tuo tarpu yra buriavimo sportas".

Plaukdami į Fariosundą, mūsų buriuotojai nesitikėjo skinti laurus būsimoje regatoje ir nekėlė sau tokio tikslo. Svarbiausia norėta, kaip to meto spaudoje šią viešnagę komentavo jos dalyviai, parodyti Baltijos kaimynams savo tautinę vėliavą ir tapti tarptautinės buriuotojų bendrijos nariais. Senas buriavimo tradicijas turintys Švedijos, Danijos ir Suomijos buriuotojai šiltai sutiko svečius iš Lietuvos ir stebėjosi, kad naujokai sugebėjo į sąskrydį atsiųsti net penkis laivus.

Pasibaigus sąskrydžiui, kuriame buvo sutarta kas dveji metai rengti tarptautinę buriavimo regatą "Runt Gotland" aplink Gotlando salą, Latvijos buriuotojų sąjunga pakvietė lietuvius palenktyniauti distancijoje Fariosundas-Ventspilis ir vėliau dalyvauti regatoje ties Ventspiliu.

Šioje išvykoje į Švediją ir Latviją lietuvių buriuotojai gavo pirmąjį jūrinių regatų krikštą ir nutarė rimtai ruoštis 1937 metų Gotlando regatai.

Pirmoji pergalė

1936 metų liepos 1 dieną Lietuvos buriuotojų sąjunga Klaipėdoje atidarė buriavimo mokyklą. Jos reikmėms Klaipėdos jachtklubas iš vieno latvių buriuotojo nupirko jachtą, kuriai buvo suteiktas "Žalčių karalienės" vardas. Pasak kai kurių šaltinių, ji buvo statyta Hamburge dar prieš Pirmąjį pasaulinį karą. Ši klasikinių linijų jachta turėjo tvirtą korpusą iš raudonmedžio, ažuolo ir ypatingų pušų medienos. Jos ilgis – 13,5 m, grimzlė – 2 m, buringumas – apie 100 kvadratinių metrų. Tai buvo pakankamai didelė ir graži šešių vietų jūrinė jachta. Iš kažkur sužinota, kad ji esą buvo laimėjusi anglų regatą aplink Vaito salą,

gerai pasirodė transatlantinėse lenktynėse Niujorkas–Kausas. Naujai įsigyto laivo vadu Klaipėdos jachtklubas paskyrė uosto inžinierių, patyrusių buriuotoją Pričkų Buntiną.

Tarp kandidačių dalyvauti 1937 metų Gotlando regatoje buvo atrinktos dvi šiam tikslui geriausiai tinkančios jachtos – S. Šmerausko "Tegu" ir Klaipėdos jacht klubo "Žalčių karalienė". Kai "Tegu" viename iš tos vasaros reisų patyrė nedidelę avariją ir iki regatos nespėjo likviduoti jos padarinių, tai į Gotlandą be konkurencijos išplaukė "Žalčių karalienė". Jos įgulą sudarė P. Buntinas (jachtos vadas), V. Kalvaitis, O. Mikelaitis, M. Empacheris, V. Gedgaudas ir K. Vasiliauskas.

Su pastaruoju "Žalčių karalienės" įgulos nariu, daugelį metų Klaipėdoje mokytojavusiu Kaziu Vasiliausku, aš buvau supažindintas 1984 metais ir turėjau progos iš pirmų lūpų išgirsti pasakojimą apie istorinę Lietuvos buriuotojų pergalę.

– Išplaukėme vieną gražią liepos popietę, apsirūpinę maisto produktais, kurių didžiąją dalį mums veltui davė akcinės bendrovės "Maistas" ir "Pienocentras". Išplaukimo dokumentų apiforminimas buvo labai paprastas. Jachtos vadas gal ir turėjo komandos sąrašą, o mums, įgulos nariams, nereikėjo jokių užsienio pasų. Tad draugų palydėti su gera nuotaika pakėlėme bures ir pasileidome skersai Baltijos jūros Švedijos krantų link, – pasakojo man K. Vasiliauskas. – Gotlando salos didžiausio miesto Visbio uostelyje, į kurį atplaukėme po paros, jau stovėjo daugiau kaip pusšimtis jachtų, pasipuošusių savo klubų vėliavėlėmis. Per tris dienas, likusias iki regatos, bendravome su kitų šalių buriuotojais, apžiūrėjome Visbį, kuris Hanzos laikais garsėjo kaip stambus prekybos centras.

1937 metų liepos 7-osios rytą buvo duotas bendras startas. Buriuotojai turėjo apiplaukti Gotlando salą ir vėl sugrįžti į tą pačią vietą. 270 jūrmylių ilgio distancijoje buvo išdėstyti registracijos postai, kurie pažymėdavo praplaukiančias jachtas.

– Tais laikais, išskyrus kompasą ir lają, jokių kitokių navigacijos prietaisų neturėjome. Plaukiame ir nelabai žinome, kur esame, – prisiminė buriavimo veteranas. – Tad stengėmės nenutolti nuo kranto, o Gotlando pakrantės labai akmenuotos, pavojingos plaukiojimui. Antrą plaukimo dieną pakilo smarkus vėjas, jūra pasišiaušė. Žiūrime, priekyje plaukusi lenkų jachta blaškosi stengdamasi išlaviruoti tarp povandeninių uolų. Mūsų kapitonas tuojau įsakė pasukti aukštyn į jūrą. Maždaug po 60 valandų neramaus plaukimo vėl išvydome Visbio uosto šviesas. Kadangi teko plaukti ir per rūką, ir per audrą, tad kaip sekėsi mūsų priešininkams nežinojome. Buvome labai nustebę, kai artėjant prie krantinės išgirdome šaukiant – "Jūs pirmieji!" Kitą dieną gavome oficialų kvietimą į regatos uždarymo iškilmes. Jų metu mūsų kapitonui Buntinui buvo įteikta graži metalinė nugalėtojo taurė.

"Žalčių karalienė" startavo negausioje mažesnių jachtų klasėje, tačiau jos varžovais buvo garsūs švedų ir vokiečių buriuotojai, tarp jų ir jachta "Baldur", kuriai visi pranašavo neabejotiną pergalę. Vėlesniais laikais ne viena Lietuvos jachta buvo apdovanota regatos nugalėtojų laurais, tačiau "Žalčių karalienės" pergalė spindi ryškiausiai, nes ji Lietuvos buriuotojams buvo pirmoji tokiose prestižinėse lenktynėse

"Žalčių karalienės" sugrįžimas ...

"Žalčių karalienė", kaip ir daugelis kitų Lietuvos jachtų, dingo karo metais. Poetas S. Šmerauskas, "Tegu" jachtos savininkas, sovietmečiu rašytuose atsiminimuose pateikia tokią "Žalčių karalienės" likimo versiją. Pasak jo, po Antrojo pasaulinio karo jachtklubo angare Smiltynėje buvo rasta stambi kulkų suvarpyta kilinė jachta. Jos vardas buvo ištrintas, tačiau pagal kai kuriuos duomenis, ji esą galėjo būti "Žalčių karalienė". Vėliau tai jachtai buvo suteiktas naujas vardas – "Raudonoji žvaigždė", su kuria Kuršių mariose buvo buriuojama iki 1950 metų. Kiti šaltiniai tokios versijos nepatvirtina. Tad belieka tik spėlioti koks likimas ištiko jachtą, su kuria lietuvių buriuotojai "nuskynė" pirmą pergalę tarptautinėje regatoje. Tačiau jos vardas niekada nebuvo ir iki šiol nėra ištrintas iš Lietuvos buriuotojų atminties.

Pokario metais pirmasis šį vardą į mūsų burinį laivyną sugražino Osvaldas Kubiliūnas. Buriavimo veteranai tikriausiai dar prisimena jo eiklį beveik 9 metrų ilgio lenktyninę "Drakono" klasės kilinę jachtą, keldavusią išskirtines bures. Visų baltos, o jo – su raudonai-juodais dryžiais ir dar karūnomis paženklintos. Mat, kaip tvirtino Osvaldas, tai buvo firminės burės, pasiūtos garsaus danų buriuotojo keturių olimpinių žaidynių nugalėtojo Paulio Elvstremo gamykloje. Iš kur jis jas gavo nesigyrė. Tokiems nedideliems sportiniams laiveliams buriuotojai paprastai nesutekdavo vardų, bet kad per varžybas teisėjai galėtų jas atskirti, prisūdavo ant burės jachtos registracijos numerį. O Kuba, taip buriuotojai vadindavo Osvaldą, ant savo "drako" tranco išvingiavo užrašą "Žalčių karalienė" – tos garsiosios prieškario laikų jachtos garbei. Vardas įpareigoja, tad Kuba, gerą dešimtmetį su šia jachta dalyvavęs įvairiausio rangos buriavimo varžybose, dažniausiai būdavo pirmas. 1967 metų rudenį pajūryje siautėjęs uraganas sudaužė ir nuskandino daugumą Klaipėdos jachtų, tarp jų ir Kubos "Žalčių karalienę". Taip dar kartą šis vardas dingo iš Lietuvos sportinių burlaivių sąrašo. Bet neilgam.

Tuo metu jūrinis buriavimas buvo sparčiausiai ir audringiausiai besivystanti sporto šaka Lietuvoje. Beūšiai pokario buriuotojai, išaugę į rimtus vyrus ir užėmę svaresnę padėtį visuomenėje, sugebėjo iš didžiųjų šalies įmonių išpešti lėšų jūrinėms jachtoms pirkti. Pirmoji jūrinė jachta iš Leningrado į Klaipėdą buvo parplukdyta 1967 metų vasarą. O po to kasmet jų daugėjo. Berods, 1972 metais viena Kauno gamykla savo buriuotojams nupirko tuo metu gana populiarią lenkų gamybos "Taurus" tipo kreiserinę jachtą. Tai buvo "vienos tonos" klasės 10,57 m ilgio topinis šliupas, kurio bendras burių plotas siekė 50 kvadratinių metrų. Jos kapitonu tapo žinomas buriuotojas, inžinierius Balys Žumbakys, kuris, beje, daugiausiai ir pasistengė, kad ši kreiserinė jachta papildytų mūsų burinį laivyną. Ant naujosios jachtos bortų vėl atsirado užrašas – "Žalčių karalienė".

Vadovaujant B. Žumbakiui, naujoji "Žalčių karalienė", kaip ir jos pirmtakės, skynė vieną pergalę po kitos – Lietuvos kreiserinių jachtų čempionate, Baltijos taurės regatoje, kurioje dalyvaudavo stipriausi sovietinių respublikų buriuotojai, tarptautinėse varžybose tuometinėje Demokratinėje Vokietijoje ir Lenkijoje. Daugiau kaip dešimtmetį "Žalčių karalienė", kurios įgulą kapitonas sudarydavo iš patyrusių ir azartiškų buriuotojų, sėkmingai plaukiojo po Baltijos jūrą, kol 1986 metų rugsėjo 20-osios naktį audringos bangos jos neišmetė į krantą ties Melnragės paplūdimiu. Per šią avariją žuvo trys įgulos nariai, o jachta buvo gerokai aplamdyta ir reikalavo kapitalinio remonto. Taip jau susiklostė aplinkybės, kad jachtos atstatymui prireikė net aštuoniolikos metų. Dabar ji vėl plaukioja, tačiau ant jos bortų jau neliko senojo

pavadinimo. Naujieji jachtos savininkai suteikė jai kitą, kaip dabar jau įprasta, nelietuvišką pavadinimą – "Arber vita".

Jūreivystėje žinoma tradicija, kai norint įamžinti garsių laivų atminimą, jų vardas suteikiamas naujam laivui. Šios tradicijos laikėsi Osvaldas Kubiliūnas ir Kauno buriuotojai. Tikėkimės, jog kada nors į mūsų burinį laivyną dar sugrįš ir "Žalčių karalienės" vardas.

Nuotraukose:

Baltijos šalių jachtos Gotlando salos Visbio uoste 1937 m.

Su "Žalčių karaliene" pakeliui į 1937 m. Gotlando regatą: K. Vasiliauskas, jachtos vadas P. Buntinas ir M. Empacheris.

Nuotraukos iš autoriaus archyvo.

Atspausdinta dienraštyje "**Klaipėda**" 2005 gegužės mėn. 20 d.